

DEBATA „PATRIOTYZM XXI WIEKU – NARCYZM CZY DUMA NARODOWA?”

Collegium
Civitas

20.09.2017

We wtorek, 19 września, w Collegium Civitas odbyła się debata „Patriotyzm XXI wieku – narcyzm czy duma narodowa?”.

Do udziału w niej zostali zaproszeni goście, specjaliści z różnych dziedzin: bp Michał Janocha, ks. prof. Piotr Mazurkiewicz (UKSW), prof. Mirosława Grabowska (CBOS), prof. Rafał Pankowski (Collegium Civitas; Stowarzyszenie „Nigdy więcej”), gen. rez. dr Mirosław Różański (Fundacja Bezpieczeństwa i Rozwoju STRATPOINTS). Spotkanie otworzył prof. Stanisław Mocek, rektor Collegium Civitas, a poprowadził red. Wojciech Przybylski, prezes fundacji Res Publica.

W słowie wprowadzającym do debaty zorganizowanej w ramach obchodów 20-lecia uczelni prof. Stanisław Mocek podał dwa źródła będące inspiracją dla podjęcia tej tematyki: dokument Konferencji Episkopatu Polski „Chrześcijański kształt patriotyzmu” oraz badania dotyczące patriotyzmu w społeczeństwie polskim przeprowadzone

wspólnie przez CBOS i Collegium Civitas – „Patriotyzm i nacjonalizm w świadomości Polaków” – przedstawione przez prof. Pawła Ruszkowskiego.

Jako pierwszy na pytanie o współczesne rozumienie patriotyzmu wypowiedział się bp Michał Janocha. Ukazał dwa istotne czynniki, które ukształtowały nasze pojęcie patriotyzmu – filozofię grecko-rzymską i chrześcijaństwo. Wyjaśnił etymologię słowa patriotyzm, które wywodzi się od greckiego pojęcia „patria” (ojczyzna), które w swoim rdzeniu zawiera termin „pater” (ojciec). Tak więc od samego początku rozumienie ojczyzny wprowadza nas w krąg rodziny.

Z drugiej strony tradycja judeo-chrześcijańska najpierw w Starym Testamencie ukazuje Boga, który wybiera jeden naród (to pojęcie występuje ponad 1000 razy). Natomiast w Nowym Testamencie św. Paweł przedstawia rewolucyjną myśl w słowach: „nie ma już Żyda ani Greka, nie ma niewolnika ani wolnego, nie ma mężczyzny ani kobiety, ponieważ wszyscy jesteście jedno w Chrystusie Jezusie” (Ga 3, 28). Chrześcijaństwo relatywizuje pojęcie patriotyzmu, przypominając, że „nasza ojczyzna jest w niebie” (Flp 3, 20). Kościół przyjmuje etos miłości do Ojczyzny jako czynnik patriotyczny, a jednocześnie odnosi go do eschatologii. Według dokumentu Episkopatu, o ile patriotyzm to miłość do Ojczyzny z poszanowaniem ojczyzn innych narodów, to nacjonalizm oznacza miłość do Ojczyzny połączoną z niechęcią bądź nienawiścią do innych narodów.

Kolejny prelegent ks. prof. Piotr Mazurkiewicz zestawił treść najnowszego dokumentu Episkopatu Polski na temat patriotyzmu z wcześniejszym tekstem przygotowanym przez Radę ds. Społecznych KEP z roku 2012, zatytułowanym „W trosce o człowieka i dobro wspólne”. Stwierdził, że jest on dużo bardziej uporządkowany, natomiast najnowszy dokument powstał w związku z pewnym kontekstem: jest nim obawa, że zarówno pojęcie patriotyzmu, jak i nacjonalizmu mogą zostać potraktowane instrumentalnie przez przeciwników. Dokument ten przeciwstawia sobie te dwa pojęcia, podczas gdy jedno i drugie pojęcie jest bardziej skomplikowane wewnętrznie. Można mówić o dwóch sposobach rozumienia polskiego patriotyzmu: piastowskim (etnicznym – naród polski) i jagiellońskim (wielonarodowościowy). Nacjoniści odnoszą patriotyzm do dóbr materialnych, natomiast nacjonalizm do ludzi jako wspólnoty. Jan Paweł II w UNESCO w 1989 r. podkreślał wymiar narodowy i wspólnotowy. Ważne jest, żeby unikać nonszalancji w posługiwaniu się słowami, tylko starać się je rzetelnie zdefiniować. We wcześniejszym dokumencie z 2012 r. biskupi powołują się na pp. Piusa X, według którego patriotyzm nie jest nienawiścią do innych narodów, lecz miłością, która daje w naszym sercu pierwsze miejsce naszemu krajowi i naszym rodakom. Podobnie

jest z miłością własną. Drugi człowiek ma taką samą wartość, ale najpierw trzeba odkryć wartość własnej osoby, żeby móc docenić innych.

Profesor Mirosława Grabowska odniosła się do badań sondażowych CBOS, które przedstawiają różne opinie na omawiane tematy. Większość badanych uważa siebie za patriotów i odczuwa dumę z przynależności narodowej. Patriotyzm rozumiany jest jako pielęgnowanie tradycji narodowych, znajomość historii, szacunek dla symboli narodowych, wpajanie dzieciom miłości do Ojczyzny, poszanowanie i przestrzeganie prawa, udział w wyborach, gotowość do walki i oddania życia za Ojczyznę. Inni natomiast podkreślają rzetelne wypełnianie obowiązków zawodowych, płacenie podatków. Rozumienie patriotyzmu jest zróżnicowane. Istnieją w nim dwa nurty: insurekcyjny i obywatelski. Większość badanych uważa, że powinno się kupować produkty polskie, nie powinno się sprzedawać polskiej ziemi obcokrajowcom. Przekonanie o wyjątkowości naszego narodu nie przekłada się na niechęć do przedstawicieli innych narodów.

Co szósty dorosły badany i 28 proc. młodzieży popiera ruchy narodowe, z czego 3 proc. młodych działa w takich ruchach. Te ruchy zakorzeniają się i trafiają do młodych ludzi.

Postawy wobec uchodźców i imigrantów: najbardziej anty-uchodźczy i anty-imigranccy są Czesi, (Węgrzy są po środku). Polacy w Europie nie są szczególnie nastawieni negatywnie wobec uchodźców, świadczy o tym fakt, że przyjęliśmy 73 tysiące Czechenów.

Profesor Rafał Pankowski zgodził się z ks. bp. Janochą, że w języku polskim istnieje zasadnicza różnica semantyczna między patriotyzmem a nacjonalizmem. Stwierdził, że mamy bogatą tradycję krytycznego, twardego patriotyzmu. Jego daniem inspiracją do powstania ostatniego dokumentu Episkopatu mogła być praca polskiego socjalisty i masona Jana Józefa Lipskiego. Na pewno nie była to inspiracja bezpośrednia. Bardziej bezpośrednią inspiracją mogła być książka Jana Pawła II „Pamięć i tożsamość”.

Przypomniał, że w ubiegłym roku obchodziliśmy 1050. rocznicę Chrztu Polski, a zarazem istnienia państwowości polskiej. Pierwsze słowa na temat Polski zostały zapisane po arabsku przez żydowskiego kupca. Tożsamość polska od zarania kształtowała się w dialogu ze światem i z innymi kulturami. Nasz kraj był najbardziej wielokulturowym w całej Europie przez kilkaset lat polskiej historii. Dzisiaj Polska jest najbardziej jednolitym kulturowo krajem w Europie.

Dzisiaj zatraciliśmy świadomość tej wielokulturowości. Dramatycznie widać to przy okazji dyskursu na temat imigrantów. Funkcjonuje haniebna kampania nienawiści wymierzona przeciwko wyimaginowanemu wrogowi. Łatwo jest wykreować niechęć i ksenofobię wobec grup, z którymi nie mamy na co dzień do czynienia. Podatna na tę kampanię jest szczególnie młodzież, której brakuje myślenia krytycznego. Wychowali się oni w demokratycznej Polsce i są mniej tolerancyjni niż pokolenie ich rodziców i dziadków oraz bardziej podatni na nacjonalizm i ksenofobię. Ulicami naszego kraju maszerują członkowie organizacji neofaszystowskich. Święto 11 listopada zostało zawłaszczane przez nacjonalistów, którzy odwołują się do najbardziej niechlubnych tradycji nacjonalistycznych czy faszystujących z lat 20. i 30. XX wieku.

Ostatni dokument Episkopatu zawiera wiele ważnych i mądrych zdań. W kontekście obecnej sytuacji jest to trochę za mało i za późno. Jak długo Radio Maryja uchodzi za katolicki głos w polskich domach, tak długo ten dokument nie nosi znamion wiarygodności. Przykładem prezentowania treści nacjonalistycznych i ksenofobicznych jest głos ks. Jarosława Wąsowicza, organizatora pielgrzymek kibiców na Jasną Górę.

Natomiast wzorem otwartości i szacunku dla innego człowieka niezależnie od jego pochodzenia jest pp. Franciszek, który spotkał się z młodzieżą całego świata na ŚDM 2016. Z drugiej strony w czasie tego wydarzenia porządku pilnowała Młodzież Wszechpolska zaproszona przez ks. Marka Różyckiego z katedry wawelskiej.

Jako socjolog i założyciel Stowarzyszenia „Nigdy więcej” prof. Pankowski zajmuje się zjawiskiem ksenofobii w Polsce od ponad 20-tu lat. Uważa on, że potrzebna jest współpraca ludzi dobrej woli, aby odzyskać świadomość polskiej tożsamości i patriotyzmu, który jest zawłaszczany przez skrajnie nacjonalistyczne ugrupowania.

Następnie głos zabrał gen. rez. dr Mirosław Różański. Stwierdził, że o patriotyzmie wiemy wiele, natomiast w rzeczywistości jest to bardzo złożone zagadnienie. Patriotyzm to poświęcenie dla Ojczyzny siebie i swoich dóbr osobistych. W szczególności odnosi się to do żołnierzy, którzy składają przysięgę wojskową, deklarując, że w potrzebie Ojczyzny nie będą szczeni nawet własnego życia. Kiedy przywołuje się żołnierzy z okresu powstań czy II wojny światowej, to stwierdzenie, że są to patrioci, nie wzbudza żadnych wątpliwości.

Z niepokojem zauważa, że pojawia się krytyka w stosunku do żołnierzy, którzy walczyli w 1. i 2. Armii Wojska Polskiego. Krytycznie to ocenia, ponieważ wielu z tych ludzi nie podejmowało wyborów czy będą walczyć w Armii Andersa, czy w innych formacjach wojskowych. Przytoczył słowa gen. Stanisława Maczka, który powiedział, że polski żołnierz walczy za wolność wszystkich, ale ginie tylko za Polskę.

Dzisiaj nasi żołnierze pojawili się w różnych stronach świata: w Iraku, Afganistanie, na Bałkanach, w Czadzie. Brakuje dyskusji, czy o tych żołnierzach możemy mówić, że są patriotami. Wielu z nich straciło życie, setki jest okaleczonych, ponad tysiąc ma problemy ze zdrowiem psychicznym. W przekonaniu żołnierzy patriotyzm jest absolutną koniecznością. Świat się zmienia i zmienia się otaczająca nas rzeczywistość. Dzisiaj trudno jest zobowiązać się do tego, czy mamy być oddani tylko obronie Rzeczypospolitej, czy też mamy angażować się w misje poza granicami kraju.

Podkreślił, że jest zaskoczony śmiałością przekazu zawartą w dokumencie Episkopatu nt. patriotyzmu, w którym polscy biskupi ukazują nacjonalizm jako swego rodzaju antytezę patriotyzmu. Jego zdaniem, nacjonalizm jest zjawiskiem negatywnym. Uważa jednak, że wśród przywoływanej wcześniej młodzieży przez prof. Pankowskiego mogą być postawy pozytywne. Podobnie prof. Grabowska ukazała dzisiejszą młodzież w pozytywnym świetle, nawiązując do ostatnich badań CBOS.

Generał Różański zdefiniował patriotyzm jako sens życia, który opiera się na koncyliacyjnej postawie i na pozytywnym myśleniu. Można go odnieść do grup społecznych, narodowościowych czy wyznaniowych.

Po wystąpieniach prelegentów miała miejsce dyskusja, która pokazała duże zainteresowanie tą problematyką, a jednocześnie poszerzyła spektrum omawianych dwóch podstawowych problemów, tzn. patriotyzmu i nacjonalizmu, o takie pojęcia jak szowinizm i rasizm, które są negatywnym podejściem do nacjonalizmu.

<https://www.civitas.edu.pl/pl/uczelnia/aktualnosci/debata-patriotyzm-xxi-wieku-narcyzm-duma-narodowa>